

De glasramen van de Sint-Petrus-en-Pauluskerk

Historiek van het kerkgebouw

Totaal onverwacht viel de oude Sint-Pieterskerk op 14 augustus 1896 ten prooi aan de vlammen. De brand ontstond tijdens werken aan de torenspits en de windhaan. Enkel de toren (nu de Peperbusse) en de zwartgeblakerde muren van de eigenlijke kerk bleven overeind. Het puin werd afgevoerd om plaats te maken voor de bouw van een nieuwe Sint-Petrus-en-Pauluskerk. Koning Leopold II gaf die opdracht aan de Brugse architect Louis de la Censerie. In amper vijf jaar (1901 - 1905) slaagde hij erin de nieuwe kerk te bouwen.

De Sint-Petrus-en-Pauluskerk is een 3-beukige neogotische kerk, met een schip of middenbeuk bestaande uit 5 traveeën en een koor van 2 traveeën diep, dat 6-hoekig afgesloten is. Tussen schip en koor is een transept of dwarsbeuk voorzien.

Op het oorspronkelijke plan was de kerk 70 meter lang en 36 meter breed. Aan de oostgevel van de kerk werden er 2 torens voorzien elk met een hoogte van 84 meter. Bij de bouw zijn ze slechts 72 meter hoog geworden. De beide torens die schijnbaar identiek zijn verschillen toch van elkaar, vooral in de galmgaten aan de beide torenspitsen. Er werd gebruik gemaakt van blauwe hardsteen van Moha of Vinalmont, nabij Huy. Daarnaast werd er ook roze graniet verwerkt in de kerk.

De nieuwgebouwde kerk werd opgericht naar het voorbeeld van de Weense Votiv-Kirche met, zeer uitzonderlijk, het koor gericht naar het westen. In Oostenrijk was het de bedoeling om de samenhang tussen kerk en staat te ondersteunen, door de kerk op de Reichstag (het parlement) te richten. Was de familiale band tussen het Belgische koningshuis en de Oostenrijkse Habsburgers de reden om ook tot een dergelijke keuze over te gaan in Oostende? De verklaringsgrond omtrent deze symboliek blijft nogal wazig. Volgens een andere interpretatie werd die optie opgelegd door koning Leopold II, die wou dat de reizigers die van de ferry's stapten onmiddellijk geconfronteerd werden met de monumentale voorgevel van de kerk

Op de kerkgevel staan drie beelden van Jan-Baptist Van Wint uit Antwerpen: Sint Petrus, Sint Paulus en Maria. De twee pijlertjes voor de kerk waren bedoeld om elk een beeld te dragen, het ene dat van de Heilige Stefanus, het andere dat van de Heilige Livinus.

De Sint-Petrus-en-Pauluskerk herbergt veel bezienswaardigheden. Zo zijn er:

- de preekstoel, waarop vier taferelen uit het leven van Petrus en Paulus uitgebeeld worden;
- de beelden boven de ingang van het praalgraf en tegen de vier pijlers rond het altaar;
- het orgel, gebouwd in 1907 met drie handklavieren, een voetklavier en 45 registers;
- het koorgestoelte waarin de kunstenaar zijn zin voor humor of spot heeft kunnen botvieren;
- de kroonluchters met grote of kleine wapenschilden.

De architect Louis de la Censerie (1838 - 1909)

Louis de la Censerie was de zoon van een uit Wallonië afkomstige aannemer. Hij studeerde aan de Brugse academie en werd in 1862 laureaat van de Prijs van Rome.

Hij volgde in 1870 J. B. Rudd op als stadsarchitect in Brugge en bleef in die functie tot 1892. De la Censerie speelde een belangrijke rol in de restauratiepolitiek van het Brugse stadsbestuur. Hij realiseerde tal van restauraties in Brugge, waaronder die van het stadhuis, de westgevel van de O.-L.-Vrouwekerk en de Heilige Bloedkapel.

Onder zijn belangrijkste eigen creaties zijn te vermelden: het stadhuis in Diksmuide (1877 - 1880), het centraal station in second-empirestijl in Antwerpen (1895 - 1898) en de Sint-Petrus-en-Pauluskerk, die beschermd werd bij koninklijk besluit van 30 december 1960.

De glazenier Michel Martens

De glasramen van de Sint-Petrus-en-Pauluskerk zijn van de hand van glaskunstenaar Michel Martens. Michel Martens werd geboren te Wervicq-Sud in Frankrijk op 24 maart 1921. Hij is autodidactisch glaskunstenaar sedert 1947 en maakte sedertdien duizenden vierkante meter glasramen over de wereld. Hij is tevens wereldwijd bekend om zijn spiegelsculpturen. Michel Martens stelde tentoon in binnen- en buitenland en er bevinden zich werken van hem in musea en openbare inrichtingen, banken en privé collecties.

De glasramen

De glasramen zijn een van de belangrijke bezienswaardigheid van de Sint-Petrus-en-Pauluskerk. De glasramen die we aantreffen zijn evenwel niet de originele van de kerk. De originele glasramen waren van de hand van Jules Dobbelaere uit Brugge en van Ladon uit Gent en werden als gevolg van oorlogsomstandigheden in de Eerste en Tweede Wereldoorlog vernield.

Zoals de meeste glazeniers is ook Michel Martens via de schilderkunst in de glas-in-lood kunst beland. Het glas is een fascinerend materiaal en biedt als uitdrukkingmiddel enorme mogelijkheden. Martens ziet en denkt vooral decoratief. Hij werkt uitgesproken figuratief, zoals in het koor en de dwarsbeuk. Volop beeldend wordt hij echter nooit, zelfs niet in de koningsportretten die hij moest opnemen in de magistrale compositie van het zuidertranseptraam. Stuk voor stuk zijn de Coburgers als portretten herkenbaar en toch staan hun gestalten tussen abstracte en figuratieve kunst. In de Sint-Petrus-en-Pauluskerk werkte Martens veel donkerder en expressiever dan elders. Hij liet het glas veel sterker spreken zodat het met zijn rijke flonkering en zijn prachtige contrastwerking veel meer dan de architectuur de aandacht trekt.

Om duidelijk te werk te gaan, kunnen we het totaal in zes groepen verdelen:

1. de glasramen in het koor (grondplan 1 tot 5);
2. de glasramen in de kruis- en middenbeuk (grondplan 6 tot 17);
3. de glasramen bovenaan de kruis- en middenbeuk;
4. de glasramen in de zijbeuken (grondplan 18 tot 24);
5. de glasramen van de koninginnekapel (grondplan 25);
6. het roosvenster boven het orgel.

De glasramen in het koor

- *boven de ingang van het praalgraf* (grondplan 1)

Sint Petrus, met naast zich Sint Paulus en de overige 10 apostelen. Sint Paulus heeft slechts één oog, omdat men uit de Schrift (Gal. 4, 15 o.m.) meent te weten dat hij aan een oogziekte leed. De overige apostelen daarentegen hebben felle ogen, om te weerleggen dat doden "van niets meer weten".

- *boven de apostelen* (grondplan 1)

Zeven ramen die in volgorde, van links naar rechts, de resultaten van de zes scheppingsdagen en, in het zevende, de schepping van Eva voorstellen. In de top van elk van deze ramen ziet men telkens de scheppende hand van God.

- *onder de apostelen* (grondplan 1)

Zes ramen - dat onder Sint Petrus moest wijken voor de ingang van het praalgraf - die zes van de zeven sacramenten (de herschepping) voorstellen. Het zevende, de Heilige Eucharistie bevindt zich op het altaar.

Van links naar rechts:

1. het huwelijk: twee verloofden, bruid en bruidegom, het ouderschap;
2. de biecht: terugkeer van de verloren zoon - de vreugde van de thuiskomst wordt uitgedrukt door een kwispelend hondje - met onderaan het feest met het gemeste kalf;
3. het vormsel: de zending van de leerlingen;
4. de ziekenzalving: de opwekking van de jonge man van Naïm;
5. het doopsel: het doopsel van Christus;
6. het priesterschap: het laatste avondmaal.

- *boven de koorstoelen*

Onderaan: twee taferelen uit de geheime openbaring van Sint Jan:

Links (grondplan 2): het Lam ontvangt het boek uit de handen van Hij die op de troon zit;

Rechts (grondplan 3): het gevecht tussen de zwangere vrouwen, symbool van Maria en de Kerk, en de draak;

Midden links (grondplan 2): twee deugden: de hoop met anker en bijenkorf, en het geloof met kandelaar en schild;

Midden rechts (grondplan 3): twee andere deugden: de liefde met een hart en een doodshoofd ("want de liefde is sterk als de dood", Hooglied 8,6), en de godsdienstigheid met adder en Heilig Schrift;

Bovenaan links (grondplan 2): vier profeten: Jesaja, Jeremia, Ezechiël en Mozes;

Bovenaan rechts (grondplan 3): vier oosterse kerkvaders: Chrysostomus, Athanasius, Gregorius en Basilius;

Daarnaast en helemaal bovenaan links (grondplan 4): vier westerse kerkvaders: Gregorius, Ambrosius, Augustinus en Hieronymus;

Helemaal bovenaan rechts: (grondplan 5): de vier evangelisten.

De glasramen in kruis- en middenbeuk

- *boven de zijaltaren, links en rechts van het koor*

Van links naar rechts:

de boodschap van de engel aan Maria (grondplan 6),

de aanbidding door de herders (grondplan 7),

de verheerlijking van Maria, tussen Petrus en Paulus (grondplan 8),

Maria naast het kruis, met Sint Jan de Doper (grondplan 9).

- *recht tegenover deze vensters*

Van links naar rechts:

Fransiscus van Assisi (1182 - 1226) die met twee edelen over de armoede predikt (grondplan 10),

de Heilige Bernardus (1090 - 1153) die over de kruistocht predikt in Vlaanderen (grondplan 11).

- *links en rechts van de zij-ingangen:*

Taferelen uit het verleden van Oostende.

Links:

vrijkoop van 900.000 gevangen Oost-Indiëvaarders ("Christenen die naar den oost vaarden om alle soorten kostbaarheden werden vaak door de Moren gepraaid. Ze werden te Algiers als slaven verkocht. De Trinitariën, rond 1200 gesticht, zamelden alhier geld in om over zes eeuwen ongeveer 900.000 van hen vrij te kopen.") (grondplan 12);

schipbreukelingen op de vlucht voor Engelse protestanten. ("Het protestantse Engeland ontvlucht, ontscheepten te Oostende Winefrida Ellioth & Elisbeth Bishop & Elisabeth Hilliard & Anna Sandret & Catherine Jeffs om de verbannen Ellioth te vervoegen. Ontdekt door Winefrida's kozijn Douglas die haar tot zich wilde nemen werden ze gedwongen opnieuw in te schepen. Ze kwamen om in een storm en zijn hier begraven.") (grondplan 13).

Rechts:

diefstal van religieus vaatwerk in de kerk (grondplan 14);

de zeewijding. ("Het aloude gebruik de boze krachten van de zee te bezweren werd vervangen door de zegening van de vissers die met hun boten naar de geul stевenden. De priester begeeft zich nu omringd door de notabelen en de

bevolking van onze stede in stoet naar de dijk om Gods zegen over de mensen van de zee en hun werk af te smeken.”) (grondplan 15).

• *boven de zij-ingangen:*

Links (grondplan 16): de intocht van Albrecht en Isabella (beleg van Oostende 1601 - 1604) met hun patroonheiligen en wapenschild, met eronder de Belgische vorsten en koningin Louise-Marie,

Rechts (grondplan 17): de geknielde Robrecht de Fries, graaf van Vlaanderen die aan Sint Maarten te paard het model aanbiedt van de kerk die hij wil bouwen (achter Sint Maarten staan de patroonheiligen) en daaronder figuren uit de geschiedenis van Oostende:

1. Margaretha van Constantinopel, gravin van Vlaanderen, verhiel door een charter van 28 juni 1267, op de vooravond van het feest van Petrus en Paulus, Oostende tot stad, met het voorrecht een markthalle te hebben;
2. Lodewijk van Maele, graaf van Vlaanderen, gelastte zich met de amortisatie van een stuk grond, afgestaan door de heer Jacobus van Cotheem, waarop met de bouw van een nieuwe kerk (de tweede) zou aangevangen worden in 1334 en dit met goedkeuring van Andreas Ghini, bisschop van Doornik;
3. Robrecht de Fries, graaf van Vlaanderen; nam in 1072 het initiatief tot het herstel of de bouw van dertig verschillende kerken waaronder die van Oostende, genoemd naar de Heilige Petrus, aan wiens bescherming de graaf zijn overwinningen toeschreef. In die tijd was Oostende een groot vissersdorp met een haven. De kerk met daarbijhorend kerkhof bevond zich ter Streepe, een landstrook die voortdurend blootgesteld was aan overstromingen bij gebrek aan degelijke dijken.
4. Filips de Goede, verleende in 1445 - 1446 toelating de haven te delven, op de plaats waar het huidige kursaal zich bevindt. De havengeul situeerde zich ter hoogte van de huidige Van Iseghemlaan.
5. Gillis de Baerdemakere, bisschop van Sarepta en hulpbisschop van Doornik, lekebroeder, wijdde de funderingen van de kerk in 1478.
6. Karel VI, keizer van Oostenrijk, wordt hier vermeld i.v.m. de Generale Keizerlijke en Koninklijke Indische Compagnie, genaamd de Oostendse Compagnie, door hem op 10 december 1732 te Wenen opgericht voor de Oost-Indiëvaarders. Door de ondertekening van de Preliminaria van Parijs door de afgevaardigden van Oostenrijk, Frankrijk, Engeland en Holland wordt ze op 31 mei 1727 geschorst en door het Verdrag van Wenen van 22 juli 1731, de Concurrentie-Acte van 20 februari 1732 en de Preliminaria van Wenen van 3 oktober 1735 afgeschaft, met als definitieve einddatum 10 juli 1737, datum waarop Karel VI in een brief aan zijn zuster, de

gouvernante-generaal Marie-Elisabeth, de opdracht gaf de compagnie onmiddellijk te liquideren.

De reeks glasramen bovenaan de kruis- en middenbeuk

Deze stellen heiligen uit de streek voor - hun namen staan telkens in het glas vermeld.

De glasramen in de zijbeuken

Taferelen uit het evangelie, waarbij meestal de Heilige Petrus betrokken was:

Links, vanaf de winterkapel:

het stillen van de storm: op het meer van Tiberias of Galilea: men ziet hoe de voorstevan opgeheven wordt door de baren, Jezus staat op en maakt een gebaar over de zee (grondplan 18),

de wonderbare vermenigvuldiging van vijf broden en twee vissen: Jezus houdt één brood in zijn handen, onderaan zijn de overige afgebeeld; naast Jezus de jongen of een apostel met de twee vissen op een schotel; bovenaan: de twaalf korven voor de kruimels, (grondplan 19),

de gedaanteverandering op de Taborberg: ("Zijn kleed werd glanzend en zo wit als geen volder ter wereld maken kan", Mc. 9), de drie apostelen Petrus, Johannes en Jacobus als getuigen op het voorplan; naast Jezus staan Mozes en Elia vaag geschetst. (grondplan 20)

rechts, van voor naar achter:

de wonderbare visvangst: (Jo., 21) de drie apostelen trekken het net vol vissen op; Jezus staat in de boot; een tweede boot volgt met 7 verraste apostelen; de zon gaat op over het stadje aan de oever (grondplan 21),

Jezus verschijnt wandelend op het meer "in de vierde nachtwake" (Mt 14,28); de maan is duidelijk te zien; Petrus zinkt in het water op het ogenblik dat zijn geloof wankelt (grondplan 22),

de voetwassing van Petrus bij het laatste avondmaal (Jo. 13): de overige leerlingen staan op de achtergrond, met hun voeten in het water nadat zij hun beurt gekregen hebben; alleen Petrus verzet zich ertegen; Jezus staat ernaast met een doek om de voeten af te drogen (grondplan 23),

de verloochening van Petrus (Mt. 26,29): een stoere haan gaat aan het kraaien en Petrus, die zich plots van zijn schuld bewust wordt, loopt ontredderd weg; op de achtergrond de drie personen, die hem zijn verloochening ontlokt hebben: de twee dienstmeisjes van de hogepriester, waarvan een met een kruik op het hoofd, en tussen hen beiden een dienstknecht met een lans. (grondplan 24)

De glasramen van de koninginnekapel (grondplan 25)

Elk van de ramen heeft het koningschap als thema.

Van links naar rechts:

1. Koning Saul met de speer, waarmee hij David uit afgunst wil treffen;
2. Koning David met de harp;
3. Koning Salomo met het kind dat door twee vrouwen als het hunne wordt betwist;
4. Koning Jerobeam, koning van Israël van 935 tot 911 B.C.;
5. Koning Rehabeam, koning van Juda van 935 tot 915 B.C.

De laatste twee betwisten elkaar het gespleten rijk. Tussen hen in verschijnt Christus.

Tekst van Patrick Vandenabeele, historicus

GRONDPLAN VAN DE GLASRAMEN

